

Anne Dili Türkçe Olmayan Çocukları Konu Edinen Çalışmaların İncelenmesi

Review of the Studies on Children Whose Mother Tongue is not Turkish

Seyit Ateş, Mustafa Öztürk

Yazar Bilgileri

Seyit Ateş
Prof. Dr., Gazi Üniversitesi,
Temel Eğitim,
seyitates@gmail.com

Mustafa Öztürk
Doktora Öğrencisi, Gazi
Üniversitesi, Temel Eğitim,
mustafa446380@gmail.com

ÖZ

Bu araştırma; anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili temel eğitim düzeyinde yapılmış çalışmaların belli ölçütler çerçevesinde seçilip analiz edilmesinden oluşan bir sistematik derlemedir. Araştırma verileri, anne dili Türkçe olmayan çocukları konu edinen çalışmaların incelenmesiyle elde edilmiştir. Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından geliştirilen makale-tez inceleme formu kullanılmıştır. Araştırmaya dâhil edilecek çalışmalar ölçüt örneklem yöntemi ile belirlenmiştir. Dâhil etme ölçütlerine uyan ve tam metnine ulaşılabilen 26 çalışma araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Veriler analiz edilirken araştırmacılar arası tutarlılığa dikkat edilmiş ve kodlayıcılar arası güvenilirlik %90 olarak hesaplanmıştır. Veriler betimsel analiz ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmalar gerçekleştirildikleri yıllar, ele alınan konu alanları, tercih edilen yöntem ve desenleri ile veri toplama ve analiz biçimleri açısından betimsel; amaçları ve ulaşılan sonuçlar açısından ise içerik analiziyle çözümlenmiştir. Araştırma sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde çalışmaların müdahaleden çok durum tespitine yönelik olarak yapıldığı, ilk okuma yazma ve Türkçe dil becerilerinin edinimi ve düzeyi ile bu süreçte yaşanan sorunların belirlenmesine yönelik gerçekleştirildiği tespit edilmiştir. Okul öncesi eğitim önemli bir değişken olarak öne çıkarken özellikle okuma yazmaya hazırbulunuşluk, okuma, yazma, dinleme ve kendini ifade etme anne dili Türkçe olmayan çocukların sorunlarının odağında yer alan konulardır. Araştırmada elde edilen bulgular çerçevesinde gelecekteki araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Makale Bilgileri

Anahtar Kelimeler

Anne dili
İki dillilik
Çok dillilik
Tematik derleme

Keywords

Mother tongue
Bilingualism
Multilingualism
Thematic review

Makale Geçmişi

Geliş: 18.03.2024
Kabul: 27.05.2024

ABSTRACT

This research is a systematic review that involves selecting and analyzing studies on children at the basic education level whose mother tongue is not Turkish based on certain criteria. The research data were collected by analyzing the studies on children whose mother tongue is not Turkish. The article-thesis review form developed by the researchers was used to collect the data. Criterion sampling method was used to determine the studies to be included in the study. The sample of the study consisted of 26 studies that met the inclusion criteria and whose full text could be accessed. While analyzing the data, attention was paid to consistency between researchers, and inter-coder reliability was calculated as 90%. The data were analyzed using descriptive and content analysis. The studies were analyzed descriptively in terms of the years in which they were carried out, the subject areas addressed, the preferred methods and designs, the methods of data collection and analysis, and content analysis was carried out in terms of their aims and findings. When the research results were evaluated in general, it was found that the studies were carried out to determine the situation rather than intervene, and that they were carried out to determine the acquisition and level of initial literacy and Turkish language skills and the problems encountered in this process. While preschool education stands out as an important variable, especially the readiness to read and write, reading, writing, listening and self-expression are the issues that are at the centre of the problems of children whose mother tongue is not Turkish. Suggestions for future research are presented within the framework of the findings of the study.

Makale Türü

Derleme

Önerilen Atıf

Ateş, S. & Öztürk, M. (2024). Anne dili Türkçe olmayan çocukları konu edinen çalışmaların incelenmesi. *TEBD*, 22(2), 1266-1286. <https://doi.org/10.37217/tebd.1454712>

Giriş

Dünyanın birçok ülkesinde birden fazla farklı dilin konuşulduğu bilinen bir gerçektir. Her ülkenin resmî bir dili olmasına rağmen o toplum içerisinde var olan farklı alt kültür ve etnik gruplar arasında kullanılan dil resmi dilden farklılık gösterebilmektedir (Ciğerci, 2020). Türkiye’de de resmî dil Türkçe olmakla birlikte dünyanın pek çok ülkesinde olduğu üzere farklı etnik grupların bir arada yaşamasına bağlı olarak farklı diller konuşulmaktadır (Yılmaz ve Şekerci, 2016). Türkiye tarih boyunca birçok farklı kültürden insanın bir arada yaşadığı, dillerini rahatça konuşabildiği bir ülke olmuştur. Mevcut dillere göç gibi nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalanların konuştuğu diller de eklenmiştir. Bunlara bağlı olarak anne dili Türkçe olmayan öğrencilerin sayısı da artmıştır. (Susar-Kırmızı, Boztaş, Salgut, Çağ-Adıgüzel, ve Koç, 2020).

Anne dili, bireyin doğmadan önce anne karnında başlayıp ait olduğu toplumda geliştirip içselleştirdiği ilk dilidir. Aksan’a (2015) göre anne dili, ilk önce anne ve yakın aile bireylerinden ve sonrasında da ilişkide bulunulan bireylerden öğrenilen ve bireyin hayatına etki eden önemli bir faktördür. Bir başka ifadeyle anne dili bireyin anne eksenli yaşamıyla kendini gösteren, var olduğu ortamda bulunan dilin kültür ve yaşantısıyla güçlenen, duygu ve düşüncelerle gelişen bir iletişim aracıdır (Güleryüz, 2004, s.6). Alanyazında bu kavramın “ana dili” terimiyle karşılandığı ancak kimi zaman “ana dil” ile karıştırıldığı görülmektedir.

“Ana dil” ve “ana dili” arasında farklılıklar bulunmaktadır. “Ana dil” kavramında yer alan ana kelimesi temel, esas ve ortak anlamını ifade etmektedir. Dolayısıyla “ana dil” kavramı birden çok dilin aslını oluşturan, içinde başka diller bulunan esas dilin aslını oluşturan dil tanımı olarak ele alınmaktadır (Oruç, 2016).

“Ana dili” kavramındaki ana kelimesi anne ile doğrudan ilişkili olduğu için en basit ifadeyle bireyin annesinden öğrendiği dil olarak ifade edilebilir. Başka bir ifadeyle bireyin annesinden, bulunduğu sosyal çevresinden doğal olarak öğrendiği, hâkim olduğu dil olarak tanımlanabilir (Oruç, 2016). Kısacası bir ülkenin konuştuğu ortak dil “ana dil” ve bireylerin ilk öğrendiği, maruz kaldığı dil ise “ana dili” olarak ifade edilmektedir. Sağır’ın (2007) tanımladığı gibi kavram karmaşasına mahal vermemek adına bu çalışmada “ana dili” yerine “anne dili” kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Türkiye’de eğitim dili aynı zamanda ülkenin resmî dili olan Türkçedir. Farklı etnik grupların yer aldığı ve bu gruplar içerisinde resmî dilden farklı dillerin konuşulduğu her ülkede eğitimle ilgili birtakım sorunların yaşanması ve buna bağlı olarak konuyla ilgili araştırmalar yapılması kaçınılmazdır. Konuyla ilgili ulusal alanyazın incelendiğinde Türkiye’de bu anlamda ciddi bir birikimin oluşmaya başladığı dikkat çekmektedir. Bir alandaki çalışmaların sayısındaki artış ise araştırma, uygulama ve sonuçların genellenebilirliği açısından dönem dönem o alanla ilgili sentezleme çalışmalarına olan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede konuyla ilgili ulusal

alanyazındaki birikim dikkate alındığında anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili derleme çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu söylemek mümkündür. Zira anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilişkilendirilebilecek çalışmaların özellikle 2000'li yıllardan sonra önem kazandığı ve sayıca hızlı bir artış gösterdiği görülmektedir (Avcı ve Kurudayıoğlu, 2022). Konuyla ilgili derleme niteliğinde çalışmalara rastlanmakla birlikte (Avcı ve Kurudayıoğlu, 2022; Kaya, Palas ve Can, 2022) özellikle temel eğitim düzeyindeki çalışmaların bir arada değerlendirilip yorumlanmasına yönelik sistematik bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Oysaki öğrencilerin formel eğitime ilk adımlarının ve anne dili Türkçe olmayan çoğu öğrenci için ana dil ile ilk karşılaşmanın temel eğitim düzeyinde gerçekleşmesi bu düzeyde yapılmış çalışmaların sistematik olarak incelenmesini daha da önemli kılmaktadır. Kaya vd. (2022) yaptıkları çalışmada iki dillilik ve çok dillilik üzerine gerçekleştirilen çalışmaların tür (makale-tez) ve yıllara göre dağılımını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Avcı ve Kurudayıoğlu (2022) ise Türkçede iki dillilik üzerine yapılan araştırmaların anahtar kelime, yazar, üniversite, ülke, atıf ve benzeri yönlerden dağılımını tespit etmeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda yayınların anahtar kelimelerinin, iki dillilik, çok dillilik, iki dilli eğitim, Türk göçmenler, Türk göçmen çocukları, çapraz dilsel etki, Türkçe-Almanca iki dillilik, ikinci dil edinimi gibi sözcükleri içerdiği tespit edilmiştir. Alanyazında konuyla ilgili bu iki çalışma dışında araştırmaya rastlanmamıştır. Sentezleme çalışmalarını belirli kriterler çerçevesinde ve bir metodolojiyi takip ederek yapmak sağlıklı sonuçlar ortaya koymak ve elde edilecek fayda açısından önem taşımaktadır. Mevcut çalışma diğer derleme çalışmalarından iki yönüyle farklılaşmaktadır. Bunlardan birincisi formel eğitimin ilk basamağı olan temel eğitim düzeyindeki çalışmaları içermesi; diğeri ise dahil edilen çalışmaların amaçlarının ve sonuçlarının sentezini sunmayı amaçlamasıdır. Diğer bir ifadeyle temel eğitim düzeyinde yapılan çalışmaların genel eğilimleri-ele alınan sorunlar ve önerilen çözümlerle ilgili ortaya koyacağı sonuçlar açısından önem arz etmektedir. Bu çerçevede elde edilecek sonuçların temel eğitim düzeyi öğretmenler ve araştırmacılar için rehber niteliği taşıyacağı düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı; anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili Türkiye'de temel eğitim düzeyinde yapılmış çalışmaların sistematik olarak analiz edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1- Anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmaların genel eğilimleri nelerdir?
- 2- Anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmaların amaçları nelerdir?
- 3- Anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmalarda ulaşılan sonuçlar nelerdir?

Yöntem

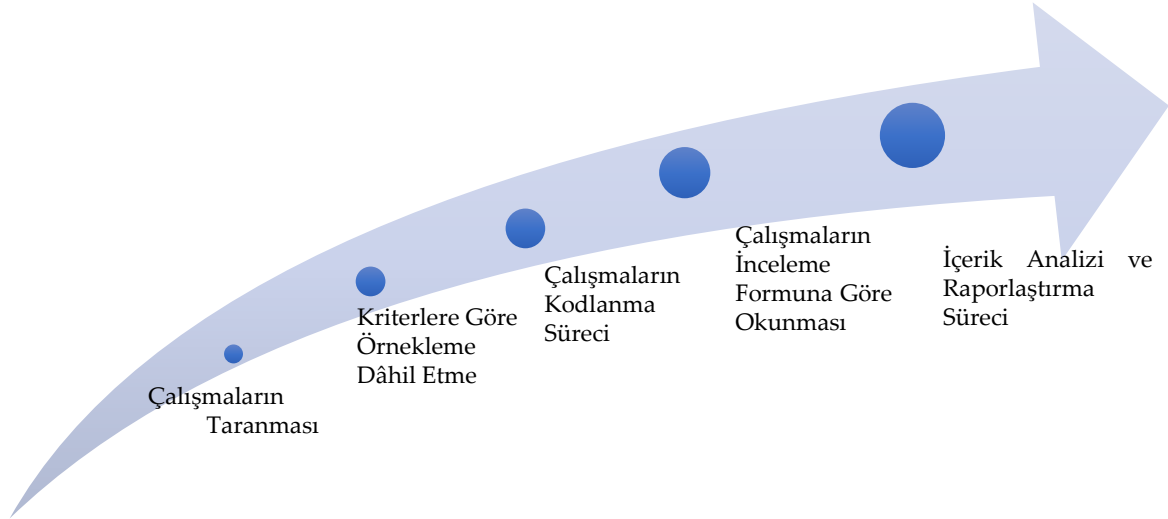
Bu araştırma, mevcut çalışmaların belli ölçütler çerçevesinde seçilip analiz edilmesinden oluşan bir sistematik derlemedir. Higgins ve Green'e (2011) göre sistematik derleme, belli bir araştırma sorusuna cevap verebilmek amacıyla; araştırma sorusu ile ilgili yayınların önceden

belirlenmiş ölçütler çerçevesinde bir araya getirilerek sentezlenmesidir. Burada amaç, herhangi bir konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırmalar üzerinden bir çıkarım yapmadan veya karar vermeden önce, konuya ilişkin akademik yayınları sistematik bir yöntem ile inceleyerek hata oranını azaltmaktır. Bu çalışmada anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmalar belli ölçütler çerçevesinde seçilip analiz edilmesi yönüyle sistematik derleme desenine uygun olarak yapılmıştır.

Bu çalışmada araştırmacılar tarafından geliştirilen makale inceleme formu kullanılmıştır. Bu form tablo şeklinde düzenlenmiş olup üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm çalışmaların künye bilgilerini, ikinci bölüm çalışmaların metodolojisine ve üçüncü bölüm ise çalışmaların sonuçlarına yönelik bilgileri içerecek şekilde düzenlenmiştir.

Uygulama Süreci

Şekil 1’de bu araştırma kapsamında yürütülen sistematik derlemenin tüm basamakları sırasıyla sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırma sürecinin basamakları

Dâhil etme ve hariç tutma kriterleri uygulandıktan sonra ulaşılan 26 çalışma ilk olarak yazarların soy isimleri ve yayın yıllarına göre forma işlenmiş ve alfabetik olarak sıralanmıştır. Bu sıralama neticesinde çalışmalar A1, A2, A3...A26 olarak kodlanmıştır. Kodlanan çalışmalar sırasıyla araştırma inceleme formuna göre okunmuş, ilgili bilgiler ve sonuçlar forma yazılmıştır. Tüm çalışmalar okunduktan sonra betimsel analiz, içerik analizi ve raporlaştırma süreci gerçekleşmiştir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmanın veri kaynağını araştırmacılar tarafından oluşturulan dâhil etme ve hariç bırakma ölçütlerine uyan 26 çalışma oluşturmaktadır. Buna göre veri setinin oluşturulmasında ölçüt örnekleme yönteminin kullanıldığı (Yıldırım ve Şimşek, 2018) söylenebilir.

Araştırmada veri setinin oluşturulma süreci dâhil etme ve hariç tutma kriterleriyle birlikte sıralı olarak detaylı bir şekilde Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Veri Setinin Oluşturulma Süreci

<i>Dâhil Etme Kriterleri</i>	<i>Ulaşılan Çalışma Sayısı</i>	<i>Hariç Tutma Kriterleri</i>
TR dizin veri tabanı ve YÖK Tez veri tabanlarında başlık ve özet kısımlarında “Ana dili, iki dillilik ve çok dillilik” kavramları bulunan çalışmalar seçilmiştir.	1182	TR dizin veri tabanı ve YÖK Tez veri tabanı dışında kalan, çalışmalar hariç tutulmuştur.
Sosyal Bilimler alanında yapılan çalışmalar dâhil edilmiştir	1125	Fen bilimleri ve proje çalışmaları hariç tutulmuştur.
Anne dili Türkçe olmayan çocuklarla 2005-2023 yılları arasında yapılan çalışmalar dâhil edilmiştir.	960	Farklı ülkelerde yapılan çalışmalar hariç tutulmuştur.
İncelenen çalışmaların başlıkları ve özetleri okunarak anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili olan ve temel eğitim düzeyinde yapılan çalışmalar dâhil edilmiştir.	26	Anne dili Türkçe olan ve yurtdışında yabancı çocuklarla ve Temel Eğitim düzeyi dışında yapılan çalışmalar hariç tutulmuştur.

İncelenecek çalışmalar dâhil edilirken öncelikle TR dizin veri tabanı ve YÖK Tez veri tabanında “Ana dili, iki dillilik ve çok dillilik” kavramları seçilerek tarama yapılmıştır. Bu veri tabanları dışındaki çalışmalar hariç tutulmuştur. Dâhil etme kriterlerine uyan 1182 çalışmaya ulaşılmıştır. Ulaşılan 1182 çalışmada yer alan sosyal bilimler alanına ilişkin olanlar dâhil edilmiş olup fen bilimleri ve proje çalışmaları kapsam dışında yer almıştır. Daha sonra elde edilen bu çalışmalardan 2005 ve 2023 yılları arasında yapılanlar dâhil edilmiş ve farklı ülkelerde yapılan çalışmalar hariç tutulmuştur. Örneğin Almanya’da gerçekleştirilip Türkçe öğretimi ile ilgili çalışmalar hariç tutulmuştur. Bu ölçütlere uyan 960 çalışmaya ulaşılmıştır. Son olarak anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili olan ve okul öncesi ve/veya ilköğretim düzeyinde gerçekleştirilen çalışmalar dâhil edilip ortaokul, lise ve üniversite düzeyinde ve/veya yurtdışında yabancı çocuklarla yapılan çalışmalar hariç tutulmuş; nihayetinde 26 araştırma sistematik olarak incelenmek üzere belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu sistematik derleme kapsamında verilerin analizinde betimsel analiz ve içerik analiz kullanılmıştır. Betimsel analizde anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmaların; yıllara, konu alanlarına, katılımcı düzeylerine göre dağılımları, yöntem ve desenleri, veri toplama araçları ve veri analiz biçimlerinin frekansları tablolar halinde sunulmuştur. İçerik analizinde ise çalışmaların anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili ulaştıkları sonuçlar kod, kategori ve temalar oluşturacak şekilde gruplandırılmıştır.

Elde edilen veriler iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak gözden geçirilmiştir. İlk olarak analiz sürecinin nasıl yürütüleceğine dair uzlaşma sağlanmıştır. Ardından araştırmacılar verilerin yaklaşık %25’ini birbirinden ayrı kodlamışlar ve kodladıkları kısımları karşılaştırmışlardır.

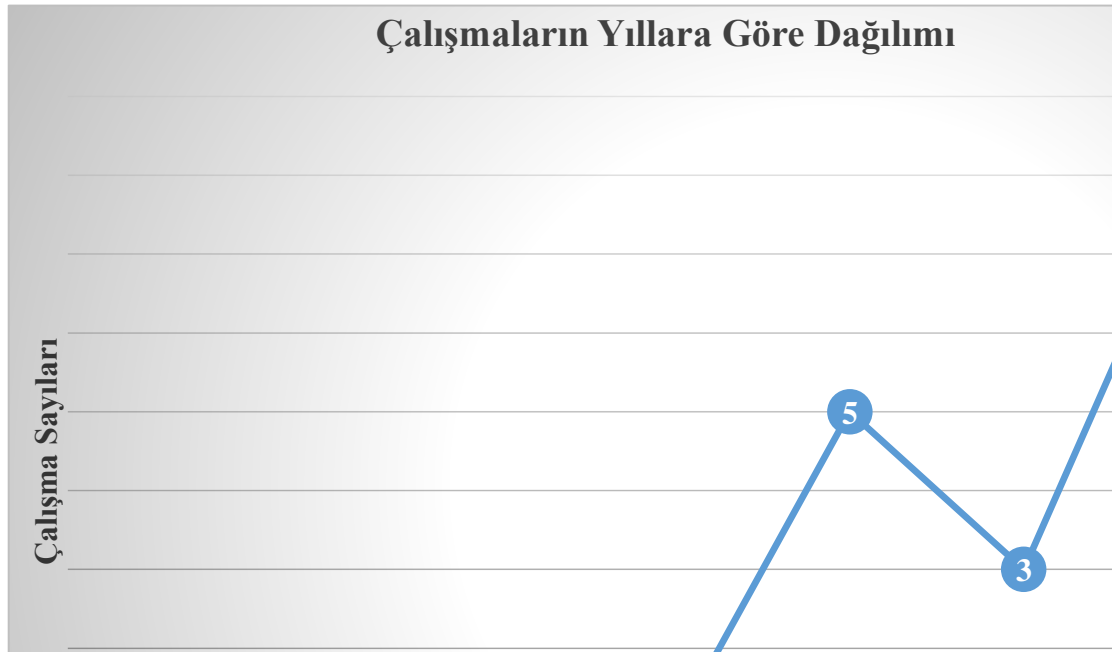
Ortak noktalar ve uzlaşma sağlanmayan noktalar tespit edilmiş, bu hususlarla ilgili görüş alışverişinden sonra kodlamaya devam edilmiş ve kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplanmıştır. Bu hesaplamaya göre güvenilirlik katsayısı %90 olarak hesaplanmıştır (Miles ve Huberman, 2015, s. 64-65).

Bulgular

Bu çalışmanın amacı anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili temel eğitim düzeyinde gerçekleştirilen ve dâhil etme kriterlerine uyan çalışmaları sistematik olarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda araştırma sorularına dair bulgular aşağıda sunulmuştur:

Soru 1: Anne Dili Türkçe Olmayan Çocuklarla İlgili Yapılmış Çalışmaların Genel Eğilimleri Nelerdir?

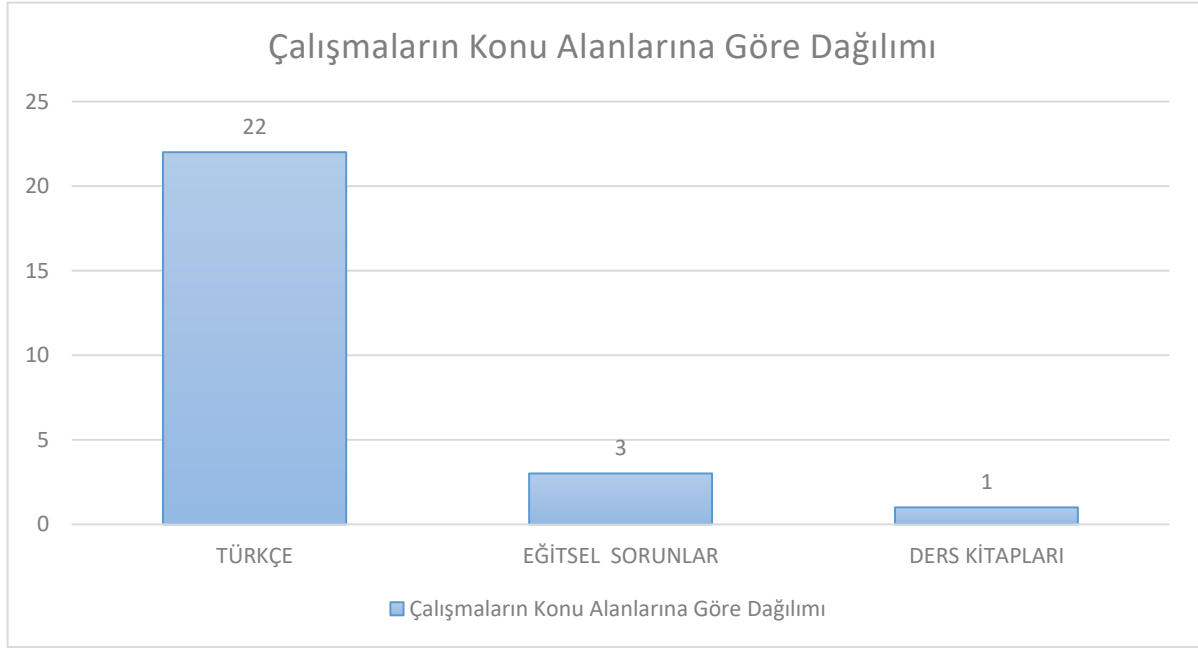
Birinci araştırma sorusuna cevap bulmak amacıyla anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmaların yıllara, konu alanlarına, katılımcı düzeyleri ve grup büyüklüklerine göre dağılımı, yöntem ve desenleri, veri toplama araçları ve veri analiz biçimlerinin frekansları belirlenmiştir.

Şekil 2. Çalışmaların yıllara göre dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili temel eğitim düzeyinde yapılmış çalışmaların sayısında özellikle Covid-19 salgın sürecinin hemen öncesinde bir artış gözlemlendiği ancak pandemi ile birlikte bu ivmenin tekrar düşüşe geçtiği görülmektedir.

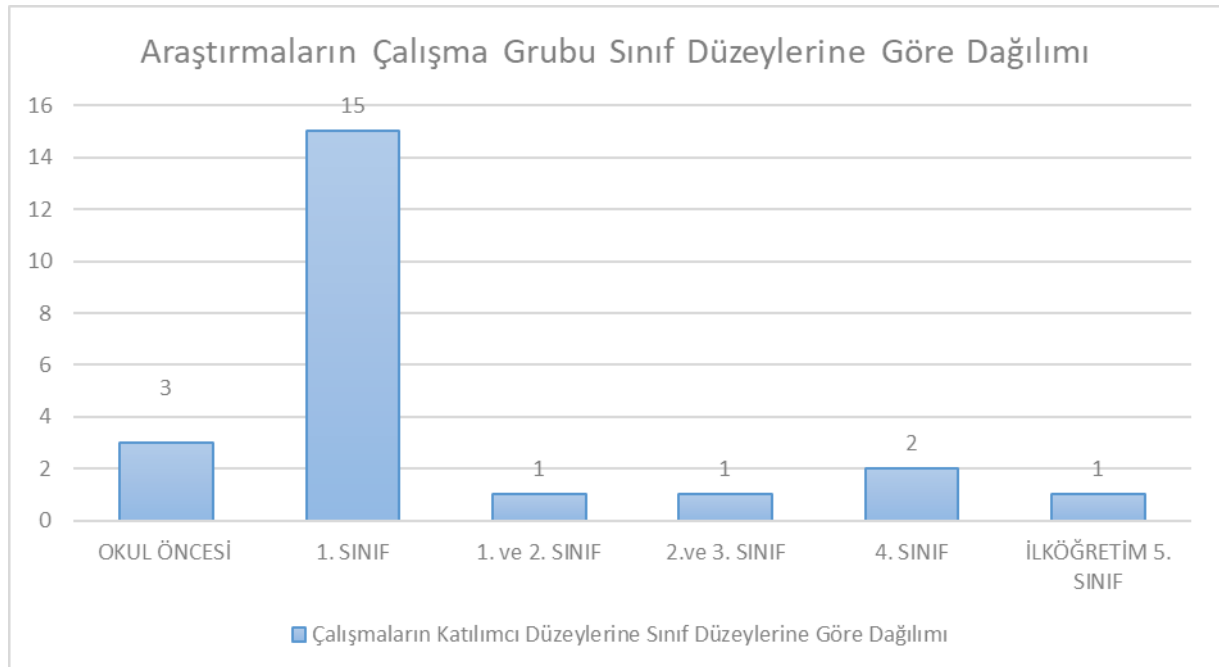
Araştırmada incelenen çalışmaların konu alanlarına göre dağılımı ise Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Çalışmaların konu alanlarına göre dağılımı

Şekil 3 incelendiğinde anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili en fazla çalışmanın Türkçe dersiyle (f=22) ilgili yapıldığı, eğitsel sorunlar (f= 3) ve ders kitaplarıyla (f=1) ilgili çalışmaların Türkçe eğitimine göre çok daha az olduğu görülmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların hedef alınan sınıf düzeylerine göre dağılımı Şekil 4'te gösterilmiştir.

Şekil 4. Çalışmaların hedef alınan sınıf düzeylerine göre dağılımı

Şekil 4 incelendiğinde anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili çalışmaların en fazla 1. sınıf düzeyinde (f=15) yürütüldüğü, bunlardan 12 tanesinin sınıf öğretmenleriyle ve 3 tanesinin de

öğrencilerle yapıldığı görülmektedir. Bunu okul öncesi dönemi hedef alan çalışmalar (f=3) izlemekte olup bunların da okul öncesi öğretmenleriyle yapıldığı ve çalışmanın birinde velilerin dâhil edildiği görülmektedir. Diğer çalışmalardan biri dördüncü, diğeri beşinci sınıf öğrencileriyle yapılırken geriye kalan çalışmalardan biri birinci ve ikinci, diğeri ise ikinci ve üçüncü sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Çalışmaların daha çok birinci sınıf düzeyini hedef alması ve öğrencilerden ziyade daha çok öğretmenlerle gerçekleştirilmesi dikkat çekmektedir.

Araştırma kapsamında incelenen çalışmaların metodolojik eğilimlerine ilişkin bilgiler Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Araştırmaların Metodolojik Eğilimleri

<i>Araştırmaların Yöntem ve Desenleri</i>	<i>f</i>
Nicel Yöntemle Yürütülen Çalışmalar	11
Yarı Deneysel Desenle Yürütülen Çalışmalar	2
Tarama	9
Nitel Yöntemle Yürütülen Çalışmalar	11
Olgubilim	5
Durum Çalışması	3
Temel Nitel	1
Eylem araştırması	1
Çoklu Durum Çalışması	1
Betimsel	1
Karma Yöntem Tasarımında Yürütülen Çalışmalar	4
Gömülü Desen	1
Yakınsak-Durum Çalışması	1
Açımlayıcı Sıralayıcı Desen	1
Eş Zamanlı Üçgenleme	1
<i>Veri Toplama Araçları</i>	<i>f</i>
Nicel Veri Toplama Araçlar	
Bilgi ve Başarı Testleri	10
Tutum Ölçekleri	1
Nitel Veri Toplama Araçlar	
Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formları	9
Gözlem Formları-Yansıtıcı Günlük	1
Metafor	1
<i>Veri Analiz Biçimleri</i>	<i>f</i>
Nicel Veri Analizleri	
T testi	7
ANOVA/ANCOVA	3
Ki Kare	3
Faktör Analizi	3
Wilcoxon İşaretili Sıralar Testi	1
Mann Whitney U Testi	2
Scheffe-f testi	1
Nitel Veri Analizleri	
İçerik Analizi	5
Betimsel Analiz	5
Tematik Analiz	1

Tablo 2'de sunulan bulgular araştırmaların metodolojik eğilimlerini göstermektedir. Araştırmalar genel olarak nicel desende tarama modelinde ve nitel desende durum tespitine yönelik

olarak gerçekleştirilmiştir. Nicel ve nitel desende aynı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Ancak nicel yöntem kullanılarak gerçekleştirilen 11 çalışmanın 2'si yarı deneysel desende 9'u da tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları ve veri analiz biçimleri de araştırma tasarımlarından etkilenmektedir. Buna göre nicel araştırmalarda daha çok başarı testleri ve karşılaştırmaya yönelik analizler dikkat çekerken nitel veri analizinde ise en fazla betimsel ve içerik analizinin tercih edildiği görülmektedir.

Soru 2- Anne Dili Türkçe Olmayan Çocuklarla İlgili Yapılan Çalışmaların Amaçları ve Sonuçları Nelerdir?

Araştırmanın ikinci sorusuna cevap bulmak amacıyla çalışmalar amaç ve sonuçları açısından içerik analiziyle çözümlenmiştir. Buna göre öncelikle araştırmaların amaçlarıyla ilgili ulaşılan tema, alt tema ve kategoriler; ardından elde edilen sonuçlar ve çözümler ayrı ayrı sunulmuştur.

Araştırmaların amaçlarına yönelik çözümleme sonrası ulaşılan tema, alt tema ve bu temalar altında yer alan kategorilere ilişkin bilgiler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3. Anne Dili Türkçe Olmayan Çocukları Kapsayan Araştırmaların Amaç ve Sonuçları

<i>Tema</i>	<i>Alt Tema</i>	<i>Kategori</i>	<i>f</i>
Durum Tespiti	Dil Becerileri	İlkokuma yazma	8
		Okuduğunu anlama	3
		Alıcı dil, ifade edici dil	1
		Dinlediğini anlama	1
	Karşılaştırma	Anne dili Türkçe olanlarla anne dili Türkçe olmayan öğrenciler	5
		Anne dili Türkçe olmayanlar kendi içinde	7
	Algılar	Dışlanmışlık	1
		Önyargı	1
		Türkçe öğrenme	1
		Öğretme/Özyeterlik	1
	Sorunlar/Çözümler	Dil becerileri	11
		Dil - İletişim	8
		Müfredat - Kaynak	6
		Öğretmen	2
Aile		2	
Dışlanma		1	
Müdahale	Deneme	Ortam/özlem	1
		Akran veli desteği	1
		STÖY dayalı drama yöntemi	1

Tablo 3 incelendiğinde araştırmaların “durum tespiti” ve “müdahale” olmak üzere iki tema altında toplandığı, çalışmaların büyük çoğunluğunun durum tespitine yönelik olarak gerçekleştirildiği görülmektedir. Durum tespiti temasında dil becerileri, karşılaştırma, algılar ve

sorunlar/çözümler olmak üzere dört; müdahale temasında ise “deneme” olmak üzere sadece bir alt tema yer almaktadır.

Temalar içerisinde yer alan alt temalar kapsamındaki çalışmalar ulaşılan sonuçlar ve çözüm önerileri ile birlikte ayrı ayrı tablolar halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır. Buna göre durum tespiti temasının ilk alt teması olan dil becerileri kapsamındaki çalışmalara ilişkin ulaşılan sonuçlar ve çözüm önerileri Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. Dil Becerileri Alt Teması Sonuç ve Çözümleri

<i>Tema</i>	<i>Kategori</i>	<i>Kod</i>	<i>f</i>	<i>Sonuç</i>	<i>Çözüm/Öneri</i>
Durum Dil Tespiti Becerileri		İlk okuma yazma	8	İlk okuma yazma öğretiminin tüm aşamalarında sorunlar/yetersizlik var.	Okulöncesi eğitim, anında dönüt, birebir ilgilenme, hikâye film vb. kullanımı, ek çalışmalar
		Okuduğunu anlama	3	Okuduğunu anlama düzeyleri düşük, Aile desteğinin olmaması	Akran ve veli desteği, ilkokula başlamadan önce iki dilli olmalarının sağlanması, bire bir ilgilenme; EBA, Okulistik vb., anında dönüt, müzik, film, drama vb., öğretmenlere hizmetçi eğitim
		Alıcı dil, ifade edici dil	1	Anlamlı fark olmasa da okul öncesi dönem tek dilli öğrencilerin alıcı ve ifade edici dil beceri puanları daha yüksek.	Alıcı ve ifade edici dil becerilerinin geliştirilmesi için okul öncesi eğitim ve destekleyici program il ek çalışmalar yapılmalıdır.
		Dinlediğini anlama	1	Dinlediğini anlama düzeyleri düşük	Okulöncesi eğitim, farklı yöntem-teknik kullanımı, video kullanımı ve uyum programı hazırlanması

Anne dili Türkçe olmayan çocukların ilkokuma yazma sürecinde gösterdikleri başarı düzeyleri, alıcı ve ifade edici dil beceri düzeyleri ile okuduğunu ve dinlediğini anlama düzeylerinin tespitine yönelik çalışmalar dil becerileri altında toplanmıştır. Bu çalışmalar genel olarak anne dili Türkçe olmayan çocukların dil becerileri alanında yetersiz olduklarına yönelik sonuçlar ortaya koymuşlardır. Dil becerilerine yönelik tespitleri içeren bu çalışmaların öneriler kısmı incelendiğinde; okulöncesi eğitimi yaygınlaştırma, akran ve veli desteği sağlama, okulöncesi dönemde iki dilli olmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirme, hizmet içi eğitimlerle öğretmenleri destekleme, bu çocuklarla birebir ilgilenme gibi çözüm önerilerinin yanı sıra öğretim süreçlerinde; EBA, okulistik vb eğitim uygulamalarından etkin olarak faydalanma ile öğretim sürecini drama, hikâye, film, müzik vb. yöntem ve araçlarla zenginleştirme gibi önerilerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Durum tespitine yönelik tema içerisinde yer alan bir diğer alt tema da “karşılaştırma” şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt tema kapsamındaki araştırmalara yönelik ulaşılan kategori, sonuç ve öneriler Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Karşılaştırma Alt Teması Sonuç ve Çözümleri

<i>Tema</i>	<i>Alt Tema</i>	<i>Kategori</i>	<i>f</i>	<i>Sonuç</i>	<i>Çözüm/Öneri</i>
Durum Tespiti	Karşılaştırma	Anne dili Türkçe olanlarla anne dili Türkçe olmayan öğrenciler	5	Erken okuryazarlık becerileri, kelime bilgisi, okuduğunu anlama açısından anne dili Türkçe olanlar lehine fark var. Alıcı dil, ifade edici dil ve sözel dil performansı arasında fark yok (A23) Morfolojik bozukluk açısından ifade etme ve anlamada fark yok. Yazmaya karşı tutumda fark yok (a9) Anne dili Türkçe olmayanların iletişim becerisi zayıf (a25)	Erken okuryazarlık becerilerini geliştirmek için basit yönergeleri içeren görsel ağırlıklı etkinlikler düzenlenmeli ve farklı ölçme araçları geliştirilmelidir. İletişim becerilerini geliştirmek için destekleyici programlar düzenlenmelidir.
		Anne dili Türkçe olmayanlar kendi içinde	7	Okuma yazmaya hazıroluşluk, görsel okuma ve yazma becerileri ile motivasyon açısından okul öncesi eğitim alanlar lehine fark var. Cinsiyet ve yaş açısından dil becerilerinin gelişiminde fark yok. Dil gelişimi açısından anne baba eğitim düzeyi, Türkiye’de bulunma süresi ve yaşı büyük olanlar lehine fark var. Ayrıca SED, okul öncesi eğitim ve baba eğitim düzeyi açısından fark olmadığını söyleyen araştırma sonuçlarıyla çocukla kitap okuma ve anne eğitim düzeyi açısından fark olduğunu söyleyen araştırma sonucu var.	Okul öncesi eğitim alınması, öğretim programının ve ders kitaplarının zenginleştirilmesi tavsiye edilmektedir

Durum tespitiye yönelik karşılaştırma alt temasında yer alan çalışmalar iki kategoriye ayrılmıştır. İlk kategori anne dili Türkçe olanlarla anne dili Türkçe olmayan öğrencilerin dil becerileri açısından karşılaştırılmasını, diğer kategori ise anne dili Türkçe olmayan öğrencileri çeşitli değişkenler açısından kendi içinde karşılaştırmayı içermektedir. İlk kategoride yer alan çalışmalar anne dili Türkçe olmayan çocukların; erken okuryazarlık becerileri, iletişim becerisi, kelime bilgisi ve okuduğunu anlama açısından anne dili Türkçe olan çocukların gerisinde olduklarına dair sonuçlar ortaya koymuştur. Ayrıca iki grup arasında morfolojik bozukluk ve yazmaya karşı tutum yönünden fark olmadığını söyleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Anne dili Türkçe olmayan çocukların çeşitli değişkenler açısından kendi içinde karşılaştırıldığı çalışmalarda ise; okuma yazmaya hazıroluşluk, görsel okuma ve okuduğunu anlama ile motivasyon açısından okulöncesi eğitim alanlar lehine fark olduğu görülmektedir. Ayrıca anne dili Türkçe olmayan çocukların anne baba eğitim düzeyi yüksek olanların, mülteci konumunda olanların, Türkiye’de bulunma süreleri fazla olanların ve yaşı büyük olanların avantajlı olduğu tespit edilmiştir. Öte yandan sosyoekonomik düzey, okul öncesi eğitim ve baba eğitim düzeyinin bu çocukların dil gelişimleri açısından aralarında fark oluşturmadığı, yine

çocuklara kitap okumanın ve anne eğitim düzeyinin ise fark oluşturduğu yönünde sonuçlara ulaşan çalışmalar da mevcuttur.

Durum tespitine yönelik tema kapsamında ulaşılan üçüncü alt tema algılar alt temasıdır. Bu alt tema kapsamındaki araştırmalarla ilgili kategori, sonuç ve çözümler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Algılar Alt Teması Sonuç ve Çözümleri

<i>Tema</i>	<i>Alt Tema</i>	<i>Kategori</i>	<i>f</i>		
Durum Tespiti	Algılar	Dışlanmışlık	1	Anne dili Türkçe olmayan çocuklar diğerleri tarafından dışlanıyor.	Veli ve akran desteği ile olumsuz algı ve dışlanma giderilmiştir.
		Önyargı	1	Anne dili Türkçe olan çocukların velilerinin anne dili Türkçe olmayan çocuklara karşı önyargısı var.	Akran desteği sağlanmalıdır.
		Türkçe öğrenme	1	Anne dili Türkçe olmayan çocukların Türkçe öğrenmeye yönelik algıları olumlu	YOK
		Öğretme/Özyeterlik	1	Sınıf öğretmenlerinin özyeterlik algısı Türkçe ve TDE öğretmenlerine göre yüksek. Deneyim arttıkça özyeterlik algısı artıyor.	Türkçe ve TDE öğretmenlerine ilk okuma yazma öğretimine yönelik eğitimler verilmelidir.

Durum tespitine yönelik algılar alt temasında yer alan çalışmalar, dışlanmışlık, önyargı, Türkçe öğrenme ve Türkçe öğretme öz yeterliği kategorileri altında toplanmıştır. Bu araştırmaların sonuçlarına göre anne dili Türkçe olmayan çocukların diğerleri tarafından dışlandığı, anne dili Türkçe olan çocukların velilerinin bu çocuklara karşı önyargılı olduğu ve anne dili Türkçe olmayan çocukların Türkçe öğrenmeye yönelik olumlu algılarının olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Türkçe öğretme öz yeterlik algısı ile ilgili araştırma sınıf öğretmenlerinin diğer branş öğretmenlerine göre daha yüksek öz yeterlik algısına sahip olduğunu ve deneyimin öz yeterlik algısının artmasında önemli bir değişken olduğunu ortaya koymuştur. Anne dili Türkçe olan çocukların velilerinin öğretim sürecine dâhil edilmesi ile veli akran desteğinin sağlanması anne dili Türkçe olmayan çocuklara karşı olumsuz algının giderilmesine ve dışlanmanın ortadan kaldırılmasına yönelik bir çözüm önerisi olarak ele alınmış ve sınanmıştır. Uygulama ile söz konusu sorunların giderilmesine olumlu sonuçlar alındığı ifade edilmiştir.

Durum tespiti ile ilgili son alt tema sorunlar/çözümler şeklinde ifade edilmiştir. Bu alt tema kapsamında ele alınan araştırmalarla ilgili kategori, sonuç ve öneriler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Sonuçlar/ Çözümler Alt Teması

<i>Tema</i>	<i>Alt Tema</i>	<i>Kategori</i>	<i>f</i>		
Durum Tespiti	Sorunlar / Çözümler	Dil Becerileri	11	Erken okuryazarlık becerileri (hazırbulunuşluk), ilkokuma yazma, okuduğunu anlama, kelime bilgisi, Türkçe öğrenme	Okulöncesi eğitim, anında dönüt, görsel kullanımı, hikâye, film, diyalog, akran desteği, grup öğretimi, kelime/kavram öğretimi, resimli kitap, veli desteği, nitelikli kitap, öğretmenlere hizmet öncesi eğitim, EBA/okulistik vb, drama, gezi, programı basitleştirme, teknoloji desteği
		Dil – İletişim	8	Dil ve iletişimde, anlama ve anlatmada sorunlar	Okul öncesi eğitim, tercüman öğrenci, resimli kitap, şarkı, beden dili kullanımı, veli-akran desteği
		Müfredat – Kaynak	6	Müfredatın ağır olması ve uygun/yeterli kaynağın bulunmaması	Müfredat seviye-içerik düzenlenmeli, uygun kaynak desteği sağlanmalı
		Öğretmen	2	Anne dili Türkçe olmayanlara dil eğitimi konusunda öğretmenlerin yetersiz olması, deneyimlerinin olmaması, bu konuda nitelikli eğitim almamaları	Nitelikli öğretmen yetiştirilmeli, ücretli öğretmen uygulamasından vazgeçilmeli, anne dili Türkçe olmayanlara dil eğitiminde diğer branşlar yerine sınıf öğretmenleri tercih edilmeli
		Aile	2	Dil eğitiminde aile desteğinin olmaması, aileden destek alınamaması, ailelerin bu konuda yetersiz olması	Aile bilinçlendirilmeli, ailenin de eğitimi ile aile desteği sağlanmalı
		Dışlanma	1	Anne dili Türkçe olmayan çocukların diğer çocuklar ve onların aileleri tarafından dışlanması	Anne dili Türkçe olan çocukların ve velilerinin bilinçlendirilerek veli-akran desteğinin sağlanması
		Ortam/özlem	1	Anne dili Türkçe olmayan çocukların ülkelerine özlem duymaları	Anne dili Türkçe olan çocukların ve velilerinin bilinçlendirilerek veli-akran desteğinin sağlanması

Bu alt tema içerisinde dil becerileri, dil-iletişim, müfredat-kaynak, öğretmen, aile, dışlanma ve ortam/özlem kategorileri yer almaktadır. Burada ifade edilen kategoriler bir anlamda yaşanan sorunların kaynağına işaret etmektedir. Buna göre Türkçe dil becerilerinin kazanılmasında yaşanan sorunlar ve iletişim problemleri temelde müfredat ve kaynaklar, aile, öğretmen ve içinde bulunulan ortam gibi değişkenlere bağlanmaktadır. Müfredatın ağır olması, kaynakların yetersizliği, ailenin eğitimsizliği ve aile desteğinin alınamaması, öğretmenlerin niteliği, ortama bağlı olarak dışlanma ve yurda duyulan özlem dile getirilen sorun kaynaklarıdır. Okulöncesi eğitim, anında dönüt/düzeltilme, görsel kullanma, resimli kitap kullanımı, nitelikli kaynak desteği, ailelerin bilinçlendirilmesi ile veli-akran desteği, tercüman öğrenci kullanımı, müfredatın ihtiyaçlara göre düzenlenmesi, nitelikli öğretmen yetiştirilmesi, branş öğretmenlerinden ziyade sınıf öğretmenlerinin görevlendirilmesi sunulan çözüm önerileri arasında öne çıkanlardır.

Tablo 8. Müdahale Temasına ilişkin Sonuçlar

<i>Tema</i>	<i>Alt Tema</i>	<i>Kategori</i>	<i>f</i>		
		Akran veli desteği	1	Akran ve veli desteği ile okuma yazmaya yönelik algı değişti	Akran ve veli desteği ile anne dili Türkçe olmayan çocukların okuma yazma becerileri desteklenmeli
Müdahale	Deneme	STÖY'e dayalı drama yöntemi	1	STYÖ'e dayalı drama yöntemi kullanılarak anne dili Türkçe olmayan çocukların okuduğunu anlama ve dinlediğini anlama becerileri arttı	STYÖ'e dayalı drama yöntemi ve farklı yöntemler kullanılarak anne dili Türkçe olmayan çocukların okuma yazma ve dil becerilerinin artırılması sağlanmalı

Araştırmalar amaçları ve sonuçları yönüyle incelendiğinde bu bölümde ortaya çıkan diğer tema müdahale temasıdır. Tabloda görüldüğü üzere bu tema içerisinde deneme isminde bir alt tema ve iki kategori yer almaktadır. Müdahale yöntemlerinden birisi anne dili Türkçe olmayan çocukların akran ve veli ile desteklenmesini, diğeri ise Senaryo Tabanlı Öğretim Yöntemine (STÖY) dayalı drama yönteminin kullanılmasını içermektedir. İlk araştırma anne dili Türkçe olmayan çocukların akran ve veli desteği ile okuma yazmaya yönelik algıların değiştiğini ortaya koyarken bu çocukların akran ve veli desteği ile okuma yazma becerilerinin desteklenmesi öneri olarak sunulmuştur. İkinci çalışmada ise STÖY'e dayalı drama yönteminin anne dili Türkçe olmayan çocukların okuduğunu ve dinlediğini anlama becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmanın amacı anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili Türkiye'de temel eğitim düzeyinde yapılmış çalışmaların sistematik olarak analiz edilmesidir. Bu amaç doğrultusunda 26 çalışmanın genel eğilimleri, amaçları ve ulaştıkları sonuçlar incelenmiştir. Anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmaların genel eğilimleri kapsamında araştırmaların; yıllara, konu alanlarına, sınıf düzeylerine ve çalışma grubu büyüklüğüne göre dağılımları, yöntem ve desenleri, veri toplama araçları ve veri analiz biçimleri incelenmiştir. Sistematik derleme neticesinde anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili yapılan çalışmaların 2016 yılından sonra artma eğiliminde olduğu görülmektedir. Özellikle Suriye'de yaşanan savaşa bağlı olarak gerçekleşen göçün bunda etkili olduğu ve buna bağlı olarak Türk vatandaşı olup farklı dilleri konuşan çocuklara yönelik de bir farkındalık oluştuğu düşünülmektedir. Bu farkındalıkla birlikte gelecekte de yaşanması muhtemel olan göç dalgaları dikkate alındığında anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili çalışmaların Türkiye'de ve göçten etkilenen farklı ülkelerde kendisine yer bulacağı düşünülmektedir. Avcı ve Kurudayıoğlu (2022) Türkçede iki dillilik üzerine yaptıkları çalışmada iki dillilik alanında yayın yapılan ülkeler ağını da incelemişler; Almanya, Hollanda, Türkiye gibi ülkelerin ön plana çıktığı sonucuna ulaşmışlardır.

Bu ülkelerdeki yayın sayısındaki artışları 1960 sonrası Avrupa işçi göçleri ile başlayan ve çeşitli nedenlerle devam eden göç hareketlerine bağlamışlardır. Benzer şekilde Oruç (2016) da iki dillilik üzerine yapılan çalışmaların 2014 itibariyle artmaya başladığını en fazla çalışmanın 2020-2022 yılları arasında yapıldığını tespit etmiştir. Can ve Kardeş'in (2023) iki dillilik ile ilgili yaptıkları araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Birleşmiş Milletler Uluslararası Çocuklara Acil Yardım Fonu (UNICEF, 2018) ve Mülteci-Der (2019) verilerine göre halen Türkiye'de üç milyondan fazla geçici koruma statüsünde Suriyeli bulunmakta, bunun bir buçuk milyondan fazlasını çocuklar oluşturmaktadır. Mevcut durum dikkate alındığında bundan sonra da anne dili Türkçe olmayan çocuklarla ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulacağı ve bu yöndeki çalışmaların artarak devam edeceği düşünülmektedir. Nitekim Avcı ve Kurudayıoğlu (2022) ile Kaya vd. (2022) de yapmış oldukları çalışmalarda son yıllarda iki dilli çocuklarla ilgili yapılan çalışmaların sayısında artış olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmaların konu alanlarına göre dağılımı incelendiğinde Türkçe eğitimiyle ilgili yapılan çalışmaların diğer alanlara göre oldukça fazla olması beklenen bir durumdur. Zira anne dili Türkçe olmayan çocukların buldukları ülkenin eğitim sürecine dâhil olabilmeleri ve hayata uyum sağlayabilmeleri için o ülkenin diline hâkim olmaları elzemdir (Skutnabb-Kangas, 2004). Anne dili Türkçe olmayan çocukların da gerek eğitim sürecine dâhil olabilmeleri gerekse iletişim problemleri başta olmak üzere yaşadıkları diğer sorunların çözümü için Türkçeye olan gereksinimleri çalışmaların bu yönde artış göstermesini başlıca nedenleri arasındadır.

Araştırmalar çalışma grupları ve hedef alınan sınıf düzeyleri açısından incelendiğinde en çok çalışmanın birinci sınıf düzeyinde ve çoğunluğunun sınıf öğretmenleriyle yapıldığı görülmektedir. Benzer şekilde Raisha ve Kasim (2017) da anne dili farklı olan çocuklarla ilgili çalışmaların birinci sınıf seviyesinde yoğunlaştığını, bu çocukların en çok okuma becerilerinde sorun yaşadıklarını ifade etmektedirler. Oruç (2016) iki dillilik üzerine yapılan çalışmaların yaklaşık sadece %27'lik bir kısmının temel eğitim düzeyi ile ilgili olduğunu, geri kalan yaklaşık %73'lük dilim içerisinde ise en fazla çalışmanın yetişkinlerle yapıldığını tespit etmiştir. Oruç (2016) çalışmasında ele alınan konu alanlarına bakmazken benzer bir çalışma yürüten Avcı ve Kurudayıoğlu (2022) da temel eğitim düzeyi ile sınırlı olmayan Türkçede iki dillilik çalışmalarının bibliyometrik analizi isimli çalışmalarında temel dil becerilerine ilişkin çalışmaların büyük oranının okuma ve yazma becerisiyle ilgili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu durumun temel nedeninin yukarıda da ifade edildiği üzere anne dili Türkçe olmayanların başta buldukları ülkenin eğitim dilini öğrenme ihtiyaçlarıyla ilgili olduğunu söylemek mümkündür. Zira anne dili farklı olanların bir yandan yaşadıkları topluma uyum sağlayabilmeleri diğer taraftan öğrenim sürecine aktif katılımları ve öğrenimlerini başarıyla sürdürebilmeleri buldukları ülkenin dilini öğrenmeyi zorunlu kılmaktadır. Türkiye'de formal

olarak okuma yazma öğretimi ilköğretim birinci sınıf düzeyinde başlamaktadır. Bir açıdan bu sınıf düzeyi okul öncesi eğitim almadıysa anne dili Türkçe olmayan çoğu çocuk için Türkçe öğrenmenin ve öğretmenler için bu öğrencilere Türkçe öğretmenin ilk basamağını oluşturmaktadır. Çalışmaların çoğunlukla öğretmenlerle gerçekleştirilmesi ise görece anne dili Türkçe olmayan çocuklar yerine Türkçeyi bilen ve onlara öğreten öğretmenlerinden veri toplamanın kolaylığı ile açıklanabilir. Ancak bu noktada bu araştırmalarda ulaşılan sonuçların doğrudan öğrencilerden elde edilen verilerden ziyade onlara eğitim veren öğretmenlerin gözlem ve deneyimlerine dayalı olarak dolaylı yoldan toplandığı gerçeğini dikkate almak ve ulaşılan sonuçları bu çerçevede değerlendirmek gerekmektedir. Bu çerçevede konuyla ilgili geleceğe yönelik politikalar belirlemeden önce mutlaka anne dili Türkçe olmayan çocukların dil becerileri ve gelişim düzeyleri başta olmak üzere ailelerinin eğitimi, ekonomik düzeyleri, kültürleri vb. ile ilgili ilk elden veri toplamaya yönelik araştırmalar yapılması önerilebilir.

Araştırmada, anne dili Türkçe olmayan çocukları konu edinen az sayıda karma desende çalışma yapılırken nicel ve nitel çalışmaların karma desendeki araştırmalara oranla daha fazla yapıldığı ve birbirine eşit oranda olduğu görülmektedir. Benzer şekilde iki dillilik üzerine Oruç'un (2016) yaptığı bibliyometrik analiz çalışmasında da nitel ve nicel araştırmaların birbirine yakın oranda ve sayıca fazla olduğu, karma yöntem araştırmalarına daha az yer verildiği tespit edilmiştir. Mevcut araştırmada nicel çalışmaların çoğunluğunun tarama türünde, nitel çalışmalarınsa benzer şekilde çoğunlukla durum tespitine yönelik ve ağırlıklı olarak öğretmenlerle gerçekleştirildiği görülmektedir. Konuyla ilgili müdahale tarzında sadece iki çalışmaya rastlanmıştır. Bu durum hedef kitle açısından öğretmenlerin dışında çalışma grubunda öğrencilerin ve ailelerinin yer aldığı durum tespitine yönelik yeni çalışmalarla müdahale türünde ve karma desende daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulduğunun bir göstergesidir. Nitekim Türkben (2018) iki dilli çocuklarla yapılan araştırmalarda, nitel araştırmaların diğer yöntemlere göre çoğunlukta olduğunu ve müdahale çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu tespit etmiştir.

Anne dili Türkçe olmayan çocuklarla yapılan çalışmaların amaçları incelendiğinde daha çok çocukların Türkçe dil becerileri açısından ne düzeyde olduklarının belirlenmeye çalışıldığı ve Türkçe öğretimi konusunda yaşanan sorunların ele alındığı görülmektedir. Düzey belirlemeye yönelik çalışmaların iki temel bakış açısıyla gerçekleştirildiği görülmektedir. Bunlardan birincisi anne dili Türkçe olmayan çocukların dil becerilerinin anne dili Türkçe olan çocukların dil becerileriyle karşılaştırılması şeklindedir. Diğer yaklaşım ise anne dili Türkçe olmayan çocukların dil becerilerinin kendi içerisinde okul öncesi eğitim, anne-baba eğitim düzeyi, cinsiyet gibi çeşitli değişkenler açısından karşılaştırılması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Beklendiği üzere anne dili Türkçe olmayan çocukların dil becerileri anne dili Türkçe olanlara göre daha yetersiz düzeydedir. Okul öncesi eğitim ve anne-baba eğitim düzeyi ise Türkçe öğrenmede belirleyici değişkenler olarak öne çıkmaktadır.

Diğer bir ifade ile anne dili Türkçe olmayan çocukların anne dili Türkçe olanlara göre ya da okul öncesi eğitim ve sosyoekonomik düzey açısından dezavantajlı olanların olmayanlara göre dil becerileri açısından geride olmaları bu araştırmalarda çözülmesi gereken sorunlar olarak ortaya çıkmıştır. Bunlara ek olarak eğitim-öğretim sürecinde ve özellikle Türkçe öğretimi konusunda veli desteğinin olmaması, kaynakların yetersizliği ve öğretmen nitelikleri de bu araştırmalarda ortaya çıkan ve çözüm bekleyen sorunlar arasındadır. Benzer şekilde Sarıtaş, Şahin ve Çatalbaş (2016) tarafından yapılan çalışmada da anne dili Türkçe olmayan çocukların kelime hazinesi, konuşma ve iletişim becerilerinde yeterli düzeyde olmadıkları ve buna bağlı olarak öğrencilerin kaygı-endişe duydukları ve öz yeterlilik bakımından istenilen seviyede olmadıkları belirlenmiştir. Günaydın (2020) ise yapmış olduğu çalışmada iki dillilik ile ilgili yayımlanan makalelerin incelenmesi sonucu, iki dilli ortaokul çocuklarının en çok dil becerileri ve iletişim konularında sorunlar yaşadıklarını tespit etmiştir. Dolayısıyla anne dili Türkçe olmayan çocukların iletişim becerileri, Türkçe öğretimi ve buna bağlı olarak ilgili becerilerin geliştirilmesi bu tür çalışmaların odak noktasını oluşturmaktadır. Türk vatandaşı olup anne dili Türkçe olmayanların eğitim sürecine katılımları ve geçici sığınmacı veya mülteci konumunda olanların Türk Eğitim Sistemi'ne entegrasyonu ile ilgili eğitim politikaları belirlenirken bu değişkenlerle ilgili elde edilen sonuçların dikkate alınması gerektiği söylenebilir.

Araştırmalarda ele alınan sorunlarla ilgili uygulama, politika ve yeni araştırmalara yönelik birtakım önerilere yer verilmiş ancak daha önce de ifade edildiği üzere bu tür önerilerin sınanmasına yönelik çalışmalar yetersiz kalmıştır. Bu noktada durum tespitine yönelik çalışmaların sayısındaki artış ve müdahale türündeki araştırmaların yetersizliği söz konusu önerilerin etkililiğinin sınanmasına yönelik müdahale tarzında daha fazla çalışmanın yapılması; sosyolojik olarak aileleri ve kültür boyutunu da içerecek şekilde ilk elden veri toplamayı hedefleyerek durum tespitine yönelik çalışmaların içeriğinin genişletilerek sürdürülmesi ayrıca bunların politik kararlarla ve akademik yönden desteklenmesi gerektiği söylenebilir.

Kaynaklar

- Aksan, D. (2015). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim*. Ankara: TDK.
- Avcı, M. & Kurudayıoğlu, M. (2022). Türkiye'de iki dillilik çalışmalarının bibliyometrik analizi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(1), 252-265.
- Can, F. & Kardaş, M. N. (2023). Türkiye'de iki dillilik üzerine yapılmış akademik çalışmaların eğilimleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(38), 555-577.
- Ciğerci, F. M. (2020). Ana dili Türkçe olmayan ilkökul öğrencilerinin Türkçeye yönelik metaforik algıları. *Başkent Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 7(2), 227-237.
- Güleryüz, H. (2004). *Türkçe ilk okuma yazma öğretimi kuram ve uygulamaları* (7. b.). Ankara: Pegem.

- Higgins, J. P. T. & Green, S. (2011). *Müdahalelerin sistematik incelemeleri için Cochrane el kitabı*. <http://handbook-5-1.cochrane.org/> sayfasından erişilmiştir.
- Kaya, M., Palas, R. & Can, F. (2022). İki dillilik ve çok dillilik üzerinde yapılan araştırmalara ilişkin kaynakça denemesi. *Rumelide Dil ve Edebiyat Dergisi*(31), 605-634.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbababa-Altun & A. Ersoy, Çev.). Ankara: Pegem.
- Mülteci-Der. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Haziran 2019. <http://www.multeci.org.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Oruç, Ş. (2016). Türkçede ana dil ve ana dili. *Journal of Turkish Language and Literature*(2), 311-322.
- Raisha, U. & Kasim, S. (2017). EFL students' reading comprehension problems: Linguistic and nonlinguistic complexities. *English Education Journal (EEJ)*, 8(3), 308-32.
- Sağır, M. (2007). Ana dil mi, ana dili mi? *Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları*, 2(2), 540-544.
- Skutnabb-Kangas, T. (2004). The right to mother tongue medium education-the hot potato in human rights instruments. *Opening plenary at the 2nd Mercator International Symposium, Tarragona, Spain* içinde (s. 27-28).
- Susar-Kırmızı, F., Boztaş, H., Salgut, E., Çağ-Adıgüzel, D. & Koç, A. (2020). Ana dili Türkçe olmayan öğrencilerde okul öncesi eğitimin ilk okuma yazma sürecine etkisi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 105-129. <https://doi.org/10.9779/pauefd.509817>
- Türkben, T. (2018). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yapılan lisansüstü çalışmaların değerlendirilmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2464-2479.
- UNICEF. (2018). *Türkiye – UNICEF Ülke İş Birliği Programı*. <http://unicef.org.tr/basinmerkezidetay.aspx?id=32846&d=1&dil=tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yılmaz, F. & Şekerci, H. (2016). Ana dil sorunsalı: Sınıf öğretmenlerinin deneyimlerine göre ilkökul öğrencilerinin yaşadıkları sorunlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 47-63, <http://dx.doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.4c1s3m>

Extended Summary

Although Turkish is the official language in Türkiye, like many other countries, different languages are spoken due to the coexistence of various ethnic groups (Yılmaz and Şekerci, 2016). Türkiye has historically been a place where people belonging to different cultures have lived together and can speak their languages freely. The languages spoken by those who had to leave their countries for several reasons such as migration were added to the existing languages. Depending on these, the

number of students whose language is not Turkish has also increased (Susar-Kırmızı, Boztaş, Salgut, Çağ-Adıgüzel, and Koç, 2020).

Since the word "mother" in the concept of "mother tongue" is directly related to the mother, in the simplest terms, it can be expressed as the language that an individual learns from his/her mother. In other words, it can be defined as the language that the individual has mastery of and learns from his/her mother and the social environment naturally (Oruç, 2016). In short, the common language spoken in a country is referred to as "native language (ana dil)" and the language that individuals first learn and are exposed to is referred to as "mother tongue (anne dili)". As defined by Sağır (2007), the concept of "mother tongue (anne dili)" was preferred in this study instead of "native language (ana dil)" to avoid concept confusion.

The language of education in Türkiye is Turkish, which is also the official language of the country. In every country where there are different ethnic groups and where languages other than the official language are spoken within these groups, there will inevitably be some problems related to education and accordingly, research on the subject. When the national literature on the subject is analysed, it is noteworthy that a serious accumulation of research has started to be in Türkiye in this sense. Although there are review studies on the subject (Kaya, Palas, and Can, 2022; Avcı and Kurudayıoğlu 2022), it is seen that there is no systematic study to evaluate and interpret the studies, especially at the basic education level. Kaya et al. (2022) aimed to determine the distribution of studies on bilingualism and multilingualism by type (article-thesis) and years. Avcı and Kurudayıoğlu (2022) aimed to determine the distribution of studies on bilingualism in Turkish in terms of keywords, author, university, country, citation, and similar aspects. It is important to carry out review studies within the framework of certain criteria and by following a methodology to produce reliable results and benefits to be obtained. The present study differs from other review studies in two aspects. The first of these is that it includes studies at the level of basic education, which is the first step of formal education and the other is that it aims to present a synthesis of the aims and results of the included studies. In other words, it is important in terms of the results it will reveal about the general trends of the studies conducted at the basic education level, the problems addressed, and the proposed solutions. It is thought that the results to be obtained in this research will serve as a guide for researchers and the teachers at the basic education level.

This study aims to systematically analyse the studies on children whose mother tongue is not Turkish at the basic education level in Türkiye. In line with this purpose, answers to the following research questions were sought:

- 1- What are the general trends of studies on children whose mother tongue is not Turkish?
- 2- What are the aims of the studies on children whose mother tongue is not Turkish?

3- What are the results of the studies on children whose mother tongue is not Turkish?

This research is a systematic review that consists of selecting and analysing existing studies within the framework of certain criteria. According to Higgins and Green (2011), a systematic review is the synthesis of publications related to the research question within the framework of predetermined criteria to answer a specific research question.

The data source of this study consists of 26 studies that meet the inclusion and exclusion criteria established by the researchers. Accordingly, it can be said that the criterion sampling method was used in the creation of the data set (Yıldırım and Şimşek, 2018).

After applying the inclusion and exclusion criteria, the 26 studies were first conveyed into the form according to the surnames and publication years of the authors and sorted alphabetically. As a result of this sorting, the studies were coded as A1, A2, A3...A26. The studies were then read in accordance with the research review form respectively, and the relevant information and results were written on the form. After all the studies were read, descriptive analysis, content analysis, and reporting process were carried out.

According to the findings, it was seen that studies on children whose mother tongue was not Turkish tended to increase after 2016. Avcı and Kurudayıoğlu (2022) and Kaya et al. (2022) concluded in their studies that the number of studies on bilingual children had increased in recent years.

When analysing the distribution of the studies according to the subject areas, it was expected that the number of studies on Turkish education was quite high compared to other fields. This is because it is essential for children whose mother tongue is not Turkish to have a good command of the language of the country in which they live to be included in the education process and to adapt to life (Skutnabb-Kangas, 2004).

When the studies were analysed in terms of study groups and targeted grade levels, it was observed that most of the studies were conducted at the first-grade level and most of them were conducted with primary school teachers. As mentioned earlier, the main reason for this situation may be learning the language of instruction of the country they are in. Similarly, Raisha and Kasim (2017) found that children with different mother tongues faced problems mostly with reading skills, and the research concentrated on the first grade of primary school at which they started their education.

When the aims of the studies conducted with children whose mother tongue was not Turkish were analysed, it was seen that the studies mostly aimed to determine the level of Turkish language skills of children, and they mostly dealt with the problems experienced in teaching Turkish. As expected, the language skills of children whose mother tongue was not Turkish were at a more inadequate level than those whose mother tongue was Turkish. Preschool education and parental education level stand out as determinant variables in learning Turkish.

Araştırmacıların Katkı Oranı Beyanı

Bu araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve yazılı hale getirilmesinde araştırmacılar eşit oranda katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Bu araştırmada herhangi bir kurum, kuruluş ya da kişiden destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı

Araştırmacıların araştırma ile ilgili diğer kişi ve kurumlarla herhangi bir kişisel ve finansal çıkar çatışması yoktur.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma derleme türünde olduğu için etik kurul kararı gerektirmemektedir.

Araştırmacıların Notu

Bu araştırmaya dâhil edilen çalışmalara ilişkin ayrıntılı bilgiye ulaşmak isteyen okuyucular sorumlu yazar ile iletişime geçebilir.